

MUHAMMAD AL-XORAZMIY NOMIDAGI
TOSHKENT AXBOROT TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI
NUKUS FILIALI

«XALQ XO'JALIGI SOHASIDA ILG'OR TEXNOLOGIYALAR TADBIQI MUAMMOLARI»

MAVZUSIDAGI HUDUDiy ILMiy-TEXNIK KONFERENSIYASI

MA'RUZALAR TO'PLAMI

Chorvachilikda ilg'or texnologiyalar
va innovatsion yechimlar

Dasturlash, kiber xavfsizlik va qishloq
xo'jaligi fan sohalari integratsiyasi

Ta'lim va ishlab chiqarishda innovatsiyalar,
tahlil va prognozlash vositalari

27-dekabr 2023 yil

Konferensiya IL-392103072-
"Chorvachilik komplekslarini
elektron boshqarishning mobil
ilovasini yaratish" innovatsion
loyiha doirasida olib borilgan
ilmiy-amaliy tadqiqotlar
natijalariga bagishlangan

Nukus sh. A.Dosnazarov k. 74 uy

(61) 222-49-10

www.uzplf.uz

www.tatunf.uz

<i>B.Y.Geldibayev</i> Chorva komplekslarida sut mahsuldorligi haqidagi tahliliy hisobatlarni shakllantirishda kdd tahlil jarayonidan foydalanish	87
<i>G.G'.Artikova, M.Sh.Qazaqov</i> Xorazm viloyatida online chorva bozori qurish uchun mo'ljallangan mobil ilova tahlili.	91
<i>J.I.Dauletnazarov</i> Aqli dehqonchilikda foydalaniladigan texnologiyalar	94
<i>B.Y.Geldibayev</i> IoT qurilmalaridan ma'lumotlarni olish jarayoni tashkil etishda «Edge Computing»dan foydalanishning afzalliklari	98
<i>J.I.Dauletnazarov</i> IoTning qishloq xo'jaligida qo'llanilishi	100
<i>A.A.Temirov</i> IoT asosidagi aqli qishloq xo'jaligi uchun energiya tejamkor Edge-Fog-Cloud arxitekturasi	105
<i>D.A.Ernazarov</i> Qoramollarda oqsoqliklarni va tuyoq kasalliklarini erta aniqlash	109
<i>Э.С.Бабаджанов, Н.И.Калимбетов</i> Қорамол касалликларини С4.5 алгоритми орқали таснифлаш	113
II SHO'BA. DASTURLASH, KIBER XAVFSIZLIK VA QISHLOQ XO'JALIGI FAN SOHALAR INTEGRATSIYASI	117
<i>A.X.Nishanov, B.C.Samandarov</i> Real vaqt rejimida dinamik ma'lumotlar oqimini samarali boshqarish masalasi	117
<i>A.X.Nishanov, X.B.Kenjaev</i> Matnlarni kalit so'zlar asosida umumlashtiruvchi tizimni yaratish vazifalari	121
<i>N.U.Uteuliev, G.M.Djaykov, D.Sh.Yuldoshev</i> Numerical method for solving the problem of integral geometry on a family of semicircles	123
<i>X.N.Zaynidinov, X.Sh.Quzibayev</i> Sun'iy neyron tarmoq yordamida quyi amudaryo hududidagi suv sifatini bashoratlash	127
<i>B.B.Akbaraliyev, R.X.Xoliqnazarov</i> Tashkilotlarga ichki elektron hujjat aylanuv tizimini joriy etish	131
<i>Sh.R.G'ulomov</i> Uzfirwall-Next Generation Firewall apparat-dasturiy vositasining funksional strukturasi	136
<i>T.T.Berdimbetov, S.K.Nietullayeva, G.Q.Baytileuova, D.O.Madetov, M.J.Eshbayev</i> GIS ilovalarining rivojlanish tendensiyalari	140
<i>T.T.Berdimbetov, S.K.Nietullayeva, G.Q.Baytileuova, D.O.Madetov, M.J.Eshbayev</i> GISta fazoviy mal'umotlar tahlili	143
<i>F.K.Achilova</i> "Hand Tools" mobil ilovasini ishlab chiqish va tadbiq etishning afzalliklari	146
<i>M.E.Shukurova</i> Neft qatlamlari g'ovak muhitida filtratsiya jarayoni chegaraviy masalalarini yechishni avtomatlashtirish	150
<i>D.Kenjaboeva</i> Ta'lim berishda o'qituvchi deontologisi va kompetentligi	154
<i>A.M.Risnazarov</i> Kishi resursli kriptografiya	157
<i>S.X.Saparov, U.B.Allayarov, H.B.Qudratov</i> Bosh miya saratoni kasalligini erta tasniflashda informativ belgilar majmuasini tanlash algoritmi	159
<i>S.X.Saparov, U.B.Allayarov, H.B.Qudratov</i> Bosh miya saratonini erta tasniflashda obyektlar muhimligini aniqlash algoritmi	164

tushirgandan so'ng, ekranda "Oraliq natijalarni ekranda chiqarish" dialog oynasi paydo bo'ladi: "Ha, Yo'q". Oraliq natijalarni ko'rish uchun foydalanuvchi "Ha" ni tanlashi kerak. Agar dastlabki ma'lumotlar noto'g'ri tuzilgan bo'lsa, ekranda "Boshlang'ich ma'lumotlarni tekshirish" xabari paydo bo'ladi. Dastur tugagandan so'ng, ekranda "Vazifa yechimining tugashi" xabari ko'rsatiladi.

Oxirgi bosqichda foydalanuvchi bosim maydonlarini taqsimlash jadvali yoki grafiklari ko'rinishida, shuningdek quduqlardagi bosimning pasayishini ko'radi.

To'liq natija har bir 90 sutka vaqt oralig'ida "Natija1.txt" fayliga yozib boriladi.

Dastur oddiy va murakkab formaga ega bo'lgan neft konlari filtratsiya sohasi konfiguratsiyasi uchun hisoblash jarayoni sonli natijalarini 3D grafik hamda kesimlar bosim tarqalishi va quduqlarda bosim tushishini vizuallashtirib beradi. Hisoblash tajribalarining sonli natijalarini vizual formada taqdim etish o'z navbatida filtratsion jarayonni tasavvur etish, neft konlari qatlamlarida ularni qazib olish jarayonining gidrodinamik holatini o'rganishda, ayniqsa neft konlarini loyihalashda, tahlil va bashorat qilishda katta rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nazirova E.Sh., Nematov A., Nabiyeu I.M., Shukurova M.E., Construction of a numerical model and algorithm for solving two-dimensional problems of filtration of multicomponent liquids, taking into account the moving "oil-water" interface.«E3S Web of Conferences: Materials EDP Sciences».

2. Nazirova E.Sh., Nematov A.R., M.E.Shukurova., Mathematical models and algorithms for numerical solution of the two-phase filtration problem for the "oil-gas" system in a porous medium. «Chemical technology. Control and Management» Xalqaro ilmiy-texnikaviy jurnal.2022, №4-5.-C.90-97.

3. Nazirova E., Nematov A., Shukurova M., O'zaro dinamik aloqadagi qatlamlarda suvning filtratsiya jarayonini sonli modellashtirish.«Innovatsion texnologiyalar» OAK.2021.№4(44)-soh.B.45-49 (05.00.00№38).

TA'LIM BERISHDA O'QITUVCHI DEONTOLOGISI VA KOMPETENTLIGI

D.Kenjaboeva (PhD, Termiz davlat universiteti)

Annotatsiya. Maqolada pedagogning deontologiyasi fani mohiyati, tamoyillari va olimlarni deontologiya fani haqidagi g'oyalar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: Deontologiya, etika, axloq, pedagogik madaniyat, pedagogik ish etikasi, kompetentlik, kompetensiya.

O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan mamlakatimizda barkamol avlod tarbiyasida faol qatnashayotgan barcha professor o‘qituvchilarga juda katta e’tibor qaratilmoqda. Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida malakali o‘qituvchilarni qo‘llab quvvatlash, ularning tajribalarini ommalashtirishga, umumta’lim maktablari, kasb-hunar maktablari va oliy ta’lim tizimi rivojlanishiga oid bir qator qarorlar qabul qilindi. Shu jumladan, bugungi professor o‘qituvchi ta’lim jarayonida o‘zi dars berayotgan fanning umuminsoniy va milliy ahloqiy tarbiya vazifalarini singdirish bilan o‘quvchilarga, talabalarga muntazam tarbiyaviy ta’sir o‘tkazadi. “Mamlakatimiz fuqarolarining ma’naviy qiyofasini belgilovchi fazilatlar vatanparvarlik, insonparvarlik, milliy g‘urur, baynalminalchilik kabi ma’naviy sifatlar o‘qituvchi orqali o‘quvchi talabalarga singdiriladi. Shuning uchun ham avvalo muallimning o‘zi umuminsoniy va milliy qadriyatlarni puxta o‘zlashtirib olishi, amaliy ishda shaxsan ibrat bo‘lishi zarur”. O‘qituvchi pedagoglarga xos o‘qituvchilik odobiga mas’uliyati va burchiga ega bo‘lgan pedagogik jarayonning ehtiyojlarini ob’ektiv ravishda bajarayotgan shaxs bo‘lishi lozim. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining deontologik tayyorgarligi – bu bo‘lajak o‘qituvchi ongi, uning bilim, ko‘nikma va malakalarining kasbiy burch talablariga muvofiq o‘quv, tarbiyaviy faoliyatni amalga oshirishga tayyorligi holatidir. Bu uning umumiy tayyorgarligining ajralmas qismi bo‘lib, kasbiy ongning rivojlanish darajasini, kasbiy faoliyatda nima zarurligini anglashni aks ettiradi. Ushbu fikrdan xulosa qilishimiz mumkinki, bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining deontologik tayyorgarligi o‘zida integral xarakteristi kani ifodalab, ilmiy-nazariy, uslubiy, psixologik-pedagogik tayyorgarlikni, shuningdek, kasbiy mahorat va kasbiy ahamiyatga ega bo‘lgan shaxs xususiyatlarini o‘z ichiga oladi. Respublikamiz olimlaridan professor M.Ochilov o‘qituvchi burchi to‘g‘risida o‘z fikrini quyidagicha ifodalaydi: “O‘qituvchi yosh avlodga ta’lim-tarbiya berish sohasida o‘z burchini zo‘rlik tufayli yuklatilgan majburiyat emas, balki o‘z hayotining ma’nosi, ishonch va vijdoni”, deb hisoblaydi. Fuqorolik burchini his etmoq butun xalq va O‘zbekiston davlatining buyuk kelajagi to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qilishni taqozo etadi. Bo‘lajak o‘qituvchining deontologik tayyorgarligi natijasida shaxsda deontologik intuitivizm rivojlanadi, bunda kasbiy burch yaxshilikka bog‘liq bo‘lmagan yoki mantiqan undan oldin bo‘lgan tushuncha sifatida qaraladi. Boshqacha qilib aytganda, bo‘lajak o‘qituvchining deontologik tayyorgarligi (deontologik ong), keyinchalik uning o‘z-o‘zini anglashiga aylanadi. O‘z-o‘zini anglashda namoyon bo‘luvchi refleksiya xatti-harakati motivlarini anglash va kasbiy burchni tushunishga xizmat qiladi. G.M.Kertaevaning asarlarida o‘qituvchining deontologik o‘zini anglashi talabaning ruhiy, jismoniy salomatligiga zarar yetkazmaslik tamoyili asosida ta’lim oluvchilarning o‘quv-bilish faoliyati, bilimlarini shubhasiz, ob’ektiv baholash, o‘zining va boshqalarning xatti-harakatlarini tanqidiy baholash, o‘zini o‘zi

tanqid qilish qobiliyatida ifodalangan yuqori adolat tuyg'usining mavjudligi, umumiy va maxsus kasbiy intellekt, pedagogik mahorat, bilimdonlikning operativ ma'lumotlar bilan to'yinganligi, nafaqat o'z kasbiy faoliyatining tor sohasida, balki unga tutash sohalardan ham xabardorlik sifatida ta'riflanganligini ko'rishimiz mumkin. Pedagogik deontologiya pedagogning kasbiy faoliyati sohasidagi qoidalarni va normalarni o'rganadi hamda ishlab chiqadi. Rus pedagogi K.M.Levitanning ta'kidlashicha "kasbiy xulq normalari doimo tarixiy va aniq bo'lib, real hayot va faoliyatning sharoitlarida va talablariga mos ravishda insonlar tomonidan ishlab chiqiladi. Deontologiya pedagogning jamiyat va inson rivojida roli pedagogga bo'lgan talablar uning kasbiy xulqi to'g'risidagi tasavvurlarni aniqlashtirishda quyidagi tarixiy misollarni o'rganadi. Xorijiy olimlarning deontologiya sohasidagi bildirgan fikrlarining davomi sifatida O'zbekistonlik olimlar ham pedagogni, odobni, burchni vazifani bajarish haqida o'z fikrlarini bayon qilishgan jumladan professor M.Ochilov o'qituvchi burchi to'g'risida o'z fikrini quyidagicha ifodalaydi: "O'qituvchi yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish sohasidagi o'z burchini zo'rlik tufayli yuklatilgan majburiyat emas, balki o'z xayotining ma'nosi ishonch va vijdon da'vati deb hisoblaydi. Fuqarolik burchini xis etmoq butun xalq va O'zbekiston davlatining buyuk kelajagi to'g'risida g'amxo'rlik qilishini taqozo etadi. O'qituvchi odobining normalari har bir muallimning shaxsiy fikri, axloqiy fazilati va e'tiqodiga aylanishi lozim. Axloqiy e'tiqod va sifatlar o'qituvchining dars berish jarayonida, tarbiyaviy ishlarida o'qituvchilar, ota-onalar va boshqa kishilar bilan muomala munosabatlarida kundalik turmushda o'zining shaxsiy namunasi bilan axloqiy ta'sir o'tkazishda ko'zga tashlanadi. O'qituvchi odobining asosiy sifatlari umuminsoniy va milliy axloqiy fazilat tushunchasiga mos keladi. Insonparvarlik, vatanparvarlik, milliy g'urur, burch, qadr-qimmat, mas'uliyat, vijdon, halollik, rostgo'ylik, poklik, talabchanlik kabi axloqiy sifatlar o'qituvchi odobida pedagogik faoliyati bilan tahlil qilinadi".

1. O'qituvchining tabiatiga muvofiq barkamol rivojlanishiga ko'maklashish prinsipi bu o'qituvchining o'z malakasi darajasini doimiy ravishda takomillashtirishni, bolaning bilim olishga bo'lgan qiziqishini uyg'otish maqsadida har bir o'qituvchining psixologiyasini o'rganishni nazarda tutadi, uning bilish faolligini oshirish va ta'limni rivojlantirish g'oyalarini amalga oshiradi.

2. Adolat tamoyili, unga ko'ra o'qituvchi o'zini va ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini haqiqiy xizmatlari va sarflangan say harakatlariga mutanosib ravishda baholash kerak.

3. Talaba o'qituvchining jismoniy va ruxiy salomatligiga zarar yetkazmasdan unga foydali ta'sir ko'rsatish tamoyili. Bu tamoyil o'qituvchining har bir talabaga, o'qituvchiga, hamkasbiga uning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda hurmatini, munosabatini muloqotini o'rniga qo'yishi, vaziyatga o'z pozitsiyasidan

qarash qobiliyatini, shuningdek o'z vazifasini topa olish qobiliyatini nazarda tutadi. Yuqorida qayd etilgan deontologiya, kompetensiya va kompetentlikka oid nazariy fikrlardan bugungi kun o'qituvchisi shaxsiga nisbatan qo'yiladigan talablar mazmunini anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dilafroz Kenjabayeva. Innovative technology of deontological competence formation in future foreign language teachers. Yeuropen Scholar Journal (YeSJ). Spain. Vol. 3 No.10, October 2022. PP.-19-22.
2. Kenjaboyeva D.A. Innovatsion yondashuv asosida xorijiy til o'qituvchilarida deontologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasi. // Xalq ta'limi ilmiy-metodik jurnal. –Toshkent., -2022, -5-son, B.91-95. (13.00.00. №17).
3. Kenjaboev A.E. Pedagogik deontologiya va o'qituvchining kasbiy kompetentligi. Zamonaviy ta'lim jurnali 2021 yil №4. 10-bet
4. Arapov G. N. Interpretation of the light industry lexicon in modern linguistics //ISJ Theoretical & Applied Science. – 2023. – T. 7. – №. 123. – C. 2023.
5. Namozovich A. G. Expression of Ethnocultural Realia in the Lexicon of Light Industry in English, Uzbek and Russian //Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 102-105

KISHI RESURSLI KRIPTOGRAFIYA

A.M.Risnazarov (TITU Nókis filiali)

Informatsiyaliq texnologiyalar hár-bir insannín kúndelikli jumislarina kirip barip, búgingi kúnde oní hár-qiyli gadjetlersiz kóz aldımızga keltire almaymiz. Kóplegen úylerde Internetke jalangan (óz ara simsiz tarmaq arqali jalangan), o'natilgan operacion sistemağa iye qurilmalar paydalanilmaqta. Adamalar barliq orinlarda hár-qiyli terminallar, esaplagishlar, datchikler h.t.b. menen islesiwine tuwri kelmekte.

Intellektual texnologiyalardín bunday tarqalwı maqlıwmatlar qawipsizligi mashqalasın júzege keltirmekte. Biraq kriptografiyalıq qurallardı barliq qurilmalarda birdey qollanıw imkaniyatı joq. Ápiwayı kriptografiyalıq algoritmlerdi júdá sheklengen resurslı qurilmalarda qollanıw imkaniyatı joq. Bunday qurilmalarga misal etip tómendegilerdi keltirse boladı:

RFID-esaplagishlar (Radio Frequency Identification);

Smart-kartalar;

Simsiz sensorlar;

Indikatorlar, datchikler, kontrollerlar;

Internet zatlar hám basqalar.